

MÉSZ ünnepi ülés

Házelnök, miniszter, államtitkár, helyettes államtitkár, szövetségi és kamarai elnökök

Megtisztelő számomra a hely és a feladat.

A hely, Országházunk felsőházi terme és a feladat, szólni az építészet méltóságáról, a magyar építészet intézményesedésének korszakairól, a Magyar építőművészek Szövetségének történetéről.

A hely, a felsőházi terem méltó hely az építészek tanácskozására, ahonnan, ha kétkamarás rendszer létezne, néhány vezető építészünk közvetlenül támogathatná a képviselőházi munkát. Mert az építészet az országépítés egyik legfontosabb tényezője, értékkeremtője, az ország arculatának művészi megalkotója. A magyar építészet napjainkban betegségekben szenved. A gazdasági helyzet paralízisében, az építészetről alkotott közvélekedés hiánybetegségében, a lesántító Uniós szabályozásokban és az építészet belső szerveinek vírusbetegségeiben. De megvan még az önbecsülésünk. Mert olyan szakma képviselői vagyunk, amely mióta világ a világ, a civilizáció motorja, a profán, kommunális és szakrális világunk emberfejlesztő környezete, a művészetek anyja, alkotásai pedig a történelem emlékezhordozó művei.

A kőműves és kőfaragó céhes világ után, a szakma intézményesülési folyamata az építészet felsőfokú képzésének elindításával kezdődött. Hosszú évtizedes próbálkozások után, csak 1856-ban sikerült a budai József Polytechnikumot megvalósítani. Először ebben kaptak a mérnökhallgatók némi bevezetést Szkalniczky Antaltól, Mű- és díszépítéstan című előadásokkal.

A magyar műszaki felsőoktatás, s ezzel együtt az építészképzés születési dátuma 1870, amikor megalakult teljes egyetemi jogkörrel a Királyi József Műegyetem. (A király késlekedett az alapítóirat aláírásával, ezért a hivatalos dátum 1871.) 1870-ben, a Műegyetemre szervezés jegyében, két műépítészeti tanszék létesítésére írtak ki pályázatot. Szerencsétlen körülmények miatt csak egy tanszék alakult meg, Steindl Imre számára. Steindl Imre (1839-1902) Pesten született, s a főreáliskola után 1857-től a budai József politechnikumot végezte el. Ezután a bécsi Képzőművészeti Akadémiára járt 1861-ben polytechnikumi tanáránál, Schnédár Jánosnál volt tanársegéd, s egyidejűleg megszerezte a kőműves mesterlevelet. Ezután tért vissza Bécsbe, hogy Friedrich Schmidt mesteriskolájába járhasson. Az ötéves tanulmányok a mesternél, részvétel a Wiener Bauhütte felméréseiben és tanulmányaiban kiemelkedő jelentősége lett XIX. századi műemlékvédelmünkben. Steindl Imre tehát megalapította az első építész tanszéket a Műegyetemen, amelynek névbeli módosulások után - egyenes ágon számítva: Steindl Imre, Schulek Frigyes, Möller István, Csányi Károly, Rados Jenő, Major Máté, Bonta János, Zádor Mihály után - kilencedik követője, vezetője lehettem tizennégy évig. Steindl Imre a Műépítészet nyilvános rendes tanára volt 32 éven keresztül haláláig. Az eklektikus építészeti stílus korszaka megkívánta az oktatástól a történeti stílusok mindegyikének oktatását és tökéletes ismeretét. Steindl korai tárgya volt az Építészeti műtörténet tervezésekkel. Későbbi tárgyaiból tudható, hogy minden tárgyában a középkori román és gót alaktant és tervezési modort oktatta. Ugyanis 1872-ben a nyolc évvel fiatalabb Hauszmann Alajos (1847-1926) is tanszéket kapott Száraz-, mű- és díszépítéstan néven. Ő a reneszánsz építészet szerkesztőmódszereit, alaktant tanította. 1888-ban Czigler Győző (1850-1905) az Ókori építéstan tanszéket kapta, s ezzel teljessé vált a történelem három nagy építészeti korszakának stílus oktatása. Steindl Imre építészeti tevékenységében, lévén a középkori stílusismeret tudósa, jelesebb középkori építészetünk emlékeinek restaurálásait vezette, purista felfogásban. Ez a módszer inkább volt újjáépítés, stílustisztítás, mint restaurálás. A kassai Székesegyház restaurálása az egyik leghíresebb és leghírhedtebb helyreállítása volt. Szerkezet megerősítés mellett rendületlenül bontott, s épített új épületrészeket, olyan alaktani részletekkel felruházva, amelyek „igazabbak” voltak a középkoriaknál. Steindl restaurálta a bártfai Szt. Egyed templomot, az iglói plébániát, a nyugat-vas megyei máriafalva késő gótikus templomát. Ezek ma szomszéd országokban vannak.

Steindl új épület megbízásaiban, polgári célokra inkább használta a reneszánsz formákat, alkalmazta a legújabb építészeti anyagokat (burkolótégla, öntöttvas). Így építette a Rottenbiller utcai Állatorvosi Főiskolát, a Múzeum körúton a régebbi Múgyetem épületét. A Váci utcai Új Városháza építésénél, a történeti formák ellenére, az öntöttvas alkalmazásával különleges tágasságot, levegős tereket alkotott.

Steindl Imre kétségtelen főműve az Országház monumentális Duna-part épülete. A háttel tervpályázatán két pályamű is nyert, holtversenyben. Steindl és Hauszmann tervei, gótikus és barokkos stílusokban. Andrassy Gyulának jobban tetszett a gótikus ház, s ez döntötte el a megbízást. A ház mintegy húsz évig épült, s ez is gyors tempót jelentett. A kor legjobb művészei dolgoztak az épületen, s az óriási munka miatt, minden erőt alkalmaztak, a belsőben például faszobrászokat is, vagy megelégedtek a gyengébb minőségű sószerű építőanyag használatával. A sokat látott Országházunk egy háromszor nagyobb ország számára készült, s nemzeti önbecsülésünk jelentős szimbóluma ma is. Steindl Imre halálának 110-dik évfordulója alkalmat fog nyújtani a megérdemelt méltatásokra.

1902 dátuma az építészek első művészeti, szakmai szerveződésének. Áprilisban Lechner Ödön és huszonhárom társa kezdeményezte a Magyar Építőművészek Szövetségének megalakulását, amit júniusban az első közgyűlés és vezetőségválasztás követett. Érdekes körülmény, hogy az 57 éves Lechner és az 58 éves id. Bobula János kivételével az első aláírók a húszas, korai harmincas éveikben jártak. A vezetőség minden esetre a tekintélyesebb korosztályból állt: I. mester az 55 éves Hauszmann Alajos, II. mester az 57 éves Lechner Ödön és így tovább. Titkár a 31 éves Bálint Zoltán lett. Mint a korabeli írás megfogalmazta, „az érettek legérettebbjei és az ifjú küzdők legelszántabbjai” alkották a grémiumot. A Szövetség kulturális és érdekvédelmi tevékenysége során igyekezett felügyelni a pályázatokat, azok színvonalát, korrektségét részben a Magyar Mérnök és Építészegylet - 1876 óta létező testület - részben a hivatalnoki túl-hatalom ellenében. A Szövetség első korszakát a Hauszmann követő Quittner Zsigmond, Pecz Samu, Palóczy Antal, Lechner Ödön, Neuschloss Kornél és Spiegel Frigyes vezényelték az I Világháború végéig, 1917-ig. A szövetségi célokat jelezték a Fegyelmi Szabályzat, a Tervpályázati Szabályzat, a zsűri delegálás rendje, az új Építési Szabályzatok sürgetése, a mesteriskola kezdeményezése, építészhallgatói pályázatok bonyolítása. Szövetségi kezdeményezések történtek a városrendezési szabályzatok megalkotására, s a szociális lakásépítkezések elindítására. A programban szinte minden szerepelt, amit a Szövetség a későbbi korokban is szorgalmazott. A háború elvesztése, az istencsapásként érkező trianoni ország csonkítás apátiába sodorta a Szövetséget is. Ehhez járult az is, hogy a tízes- húszas években távozott az élők közül a nagy építészgeneráció jelentős része.

A szövetség második szakasza az újjá alakulással nehezen indult, miközben a modern Új építészet is szerveződött. A Bauhaus mozgalom megérintette a fiatal magyar építészeket is, 1928 megjelent a Tér és Forma lap. Az ország talpra állását jelezte Európa számára az, hogy az Építészek Nemzetközi Állandó Bizottsága és Budapest rendezésében a XII. Nemzetközi Építész Kongresszust fővárosunkban tartották 1930 szeptemberében. A Nemzeti Szalonban és a Műcsarnokban kiállításon mutatták be a magyar építészet legújabb és jeles régebbi alkotásait. Világossá vált, hogy az építészet nemzetközivé válása miatt, a külkapcsolatok miatt is, újjá kell szervezni a Szövetséget. Az alapító fiatalok még éltek, s 1932-ben a Szövetség elnöke Fellner Sándor lett. Őt követte Vidor Emil, majd ismét Fellner, a már ugyancsak idős Jánsszky Béla, s 1944 ig Horváth Antal volt az elnök. A legfontosabb események e néhány évben a nemzetközi kapcsolatok felvétele és ápolása, a szociális építkezések ismételt sürgetése, a városrendezés kérdései. S mint minden háborút megelőző és követő időkben megjelentek a zavaros építkezési körülmények, s felmerült az építési jogosultságok kérdésének rendezése. Az 1939-es közgyűlés már a háborús krízis okozta problémákat érzékeltette.

A háború ismét elsöpört mindent, 1948-ban az alig létező Szövetséget is. Egy teljesen új hatalom kebelezte be hazánkat, ami stílusdiktátumot is hozott, de legalább elismerésben részesítette az építés építészet alkotóit 1951-ben új Szövetséget szerveztek Kardos György, majd Tabéry Iván vezetésével. Az idősebb nemzedék ideológiai megoldozását jelentette az 53-as építész vita, ami a szocialista realizmusban megfogalmazott kulturális doktrína győzelmét eredményezte. Érdekes tíz év volt a Major Máté vezette Szövetség életében az

1954-64 közötti időszak. Az ország építészetének és építészeinek jól szervezett, elit szövetsége, az állami tervezővállalatok építészeinek szakmai, kulturális otthona lett az intézmény. Természetesen a párt felügyelete alatt, amit az elnök - szerintem - képviselt és hátrított is. Olyannyira, hogy például 1956 forradalma, sok építész disszidálása ellenére, a Szövetségen súlyos nyomokat nem hagyott. S miután elemi erővel jelentkezett a szocreált felváltó modern építészet. A MESZ-ben előadások, kiállítások, vitatulások voltak, önképzés is a Mesteriskola mellett. Én például mint hallgató az építészpincében bámultam meg az élénk klubéletet folytató idősebb építészeket, s Kondor Béla itteni rajziskolájába jártam. A Szövetség tagjává válni csak jó diplomával vagy kiemelkedő tervezési teljesítménnyel lehetett. Az 1964-70 közötti időben Reischl Antal és Pogány Frigyes tanárok elnöksége alatt mindez amolyan „néprontos” jelleget kapott, politikai diktátumok nélkül. Eközben megújult a magyar építészet az új szerkezeti-funkcionális modern szellemében. 1970 és 90 között, a hosszú elnökségek idején — húsz év alatt csak három elnöke volt a Szövetségnek; Szendrői Jenő, Böhönyi János, Borvendég Béla - a MÉSZ bizottságai révén érintkezésben volt az egész magyar építésüggyel, iparral, szabványosítási feladatokkal, műemlékvédelemmel. A Szövetség kezébe vette a tervezési jogosultság ügyét, s ezzel kamarai érdekvédelmet is felvállalt. Ebben az időszakban a MÉSZ nemzetközi kapcsolatainak virágkorát élte; a világot kezdte érdekelni a magyar építészet, s a magyar építészeket is érdekelték a Nyugat posztmodern stílustörekvései. Ugyanekkor viszont a Kós Károly Kör, a Fiatalok stúdiója a modernizmus formai lélektelensége ellen lázadt. Baranyában, Tolnában fiatal tervező csapatok keresték az új kifejezésformákat, amiből végül kibontakozott a szerves építészet mozgalma. Érdemes megjegyezni, hogy a Szövetség közel száz éves története során a kései eklektika, a szecessziós áramlatok, a Bauhaus modern és a neo stílusok, a szocreál, az „új modern” és az organikusok stílusáramlatai közül a világot a magyaros szecesszió és a szerves építészet eredményei érdeklik leginkább.

Az 1991-től eltelt időszak a Szövetség ötödik korszaka. Ez sok tekintetben a tétovázások kora, elemzését nem kell taglalni, hiszen a jelenlévő tagság és eddigi elnökök mindenről tudnak, s rendületlenül vállalják és képviselik a magyar építészet e 150-200 évének nemzetközileg is kimagasló értékeit, az alkotók megbecsülését és a nem fényes jövő vállalását.